1 Forelesning 0

1.1 Praktiske Detaljer

- Ukesoppgaver er obligatoriske
  - Automatisk rettet
  - Poeng for oppgavene, 24 poeng totalt
  - Må ha 18 poeng for å ta eksamen
  - 3% Bonus for å ta eksamen

Ukesoppgaver: Fredag hver uke, første frist er 2 september

MittUIB: Modules, videoer og oppgaver

OBS: Følg meg på kunngjøringer på MittUIB. Viktig å se diverse videoer før forelesning.

1.2 Hva gjør Haskell spesielt som programmeringspråk?

- Funksjonellt programmeringsspråk
- Algebraisk data typer
- Typeutledning og polymorfi
- Verdier er uforanderlige → Memoisering
- Lat og strikt evaluering av verdier

Haskell Standarden - Definerer haskell som språk, nyeste versjon fra 2010. **GHC** - Den dominerende haskellkompilatoren, har gjevnlig nye utgivelser, og tilbyr mange utvidelser av språket.

2 Forelesning 1

2.1 Plan for forelesningen

- Gjennomgang av forventinger
- Online ressurser
- Eksempler på programmer i Haskell
- Funksjoner i Haskell
- Strukturen til et Haskellprogram

2.2 Online Haskellressurser

- *Learn You a Haskell*: learnyouahaskell.com
- *Haskell wikibok*: en.m.wikibooks.orgs/wiki/haskell
- *Hoogle*: hoogle.haskell.ord
- *Mer*: haskell.ord/documentation

2.3 Eksempler på programmer laget i Haskell

- Pandoc
- Xmonad
- Darcs
- GF - Grammatical Framework
- GitHub's semantic tool

Og andre diverse selskaper som Standard Chartered og Klarna.

2.4 Funksjoner

Hva er en funksjon? Vi bruker en funksjon ved å få en verdi ved å gi den et argument.

I matematikken brukes $f(x)$ for å bruke en funksjon f på en verdi x. Hvis funksjonen tar imot flere argumenter skriver man $f(x, y, z)$ for å gi dem.

I Haskell droppes parantesene, og man skriver bare `f x`, og dersom det er flere argumenter skrives det `f x y z`. For å sette sammen funksjoner, må vi likevel bruke paranteser: `f (g x)`. Dersom vi hadde skrevet `f g x` ville vi gitt to argumenter til funksjonen.

2.5 Haskellprogrammer

Filnavn i haskell slutter på `.hs` - ellers er hver fil ofte en *modul*, hvor filnavn ofte er det samme som modulnavn. Modulnavn kommer øverst i filen, og er på formen `module moduleName where`. Verdien `main` er en spesiell verdi som har typen `IO ()`. For å lage en kjørbar fil må main verdien ligge i modulen main.

2.5.1 Presidensregler

I Haskell binder funksjonene sterkes, det vil si at koden under tolkes på følgende måte.

3 Forelesning 2

3.1 Tall i Haskell

3.2 Funksjonsdefinisjoner

Matematisk skriver vi $f : A \to B$ for å si at funksjonen f tar input av typen A og returnerer B. Vanligvis skrives funksjoner som

$$f(x) = x^2 + 4$$

Her er det at implisitt at det er en funksjon av typen

$$f : \mathbb{R} \to \mathbb{R}$$

I haskell deklareres funksjoner på følgende måte

- Type deklarasjon: `myFun :: A -> B`

3.3 Polymorfi

Ordet *polymorfi* kommer fra de greske røttene polus og morphe, i.e. *mange* og *form*. Så kort oversatt til norsk: *flerformet*.

I haskell er det to typer polymorfi:

- Parametrisk polymorfi (aka. typevariabler)
- Ad-Hoc polymorfi (aka. typeklasser)

Idag skal vi se på den første av disse.

En parametrisk, polymorf funksjon i Haskell er en funksjon som bruker typevariabler til å defineres for alle typer samtidig.
OBS:

- Typevariables begynner alltid med liten forbokstav.
- Konkrete typer (ikke variabler) har stor forbokstav.
- Noen innebygde konkrete typer har speisell syntaks: lister, tupler osv.

Eksempel. Et veldig enkelt eksempel

```
id ::  t -> t
id a = a
```

Denne funksjonen tar et element inn og spytter samme element ut. Ofte bruker vi (forvirrende nok) samme bokstav for typen og elementene i typen

```
const ::  a -> b -> a
const a b = a
```

◇

Eksempel. Klarer vi å finne en type for funksjonen fra forrige forelesning?

```
h ::  ?
h z x = z (z x)
```

Svar:

```
h ::  (a -> a) -> a -> a
h z x = z (z x)
```

I lambdakalkyle er dette representasjonen av tallet 2. ◇

Eksempel. Selv de enkleste ting kan være polymorfe.

```
[] ::  [a]
```

Den tomme listen er en liste av alle typer. ◇

Oppgave. Lag en funksjon med typen

1. `f ::  a -> a -> a`
2. `g ::  a -> [[a]]`
3. `t ::  (a -> b) -> (b -> c) -> (a -> c)`
4. `s ::  (a -> b -> c) -> (a -> b) -> a -> c`

Svar:

1. `f x y = x`
2. `g a = [[a,a], [a,a]]`
3. `t f g a = g (f a)`
4. `s f g a = f a (g a)`

3.4 Uforanderlige verdier

En verdi er *uforanderlige* dersom den ikke kan endres etter at den er opprettet. I Haskell er *alle* verdier uforanderlige. Forandring uttrykkes istedet ved hjelp av funksjoner.

I begynnelsen kan det være litt forvirrende fordi noe som heter "aliasing", gjør at det ser ut som om verdier kan forandre seg i GHCi.

3.5 Neste tema: Vanlige typer

Vi skal gå gjennom følgende typer:

- Tupler
- Maybe
- Lister
- Either
- Map

4 Forelesning 3

4.0.1 Plan for forelesningen

Vi begynner på lista fra forrige gang:

- Tuppler
- Maybe
- Lister
- Either
- Map

Vi kommer definitivt ikke lenger enn til lister idag.

4.1 Tuppler: Eksempeltyper

Tuppeltyper skrives med paranteser og komma:

- `(Integer, String)` er typen av alle par av heltall og strenger.
- `(Double,Double,Double)` er typen av alle 3D koordinater, eller vektorer, med dobbel presisjons-flyttall.

⋮

osv

4.1.1 Sammenligning med lister

- Tuppler: Fiksert antall posisjoner for data.
- Hver posisjon har en type.
- Lister: Variabelt antall posisjoner for data (lengde)
- Lister: Alle elementer i listen har samme type.

4.1.2 Kanonsike verdier

De kanoniske verdiene i tuppeltypene er de på formen:

4.1.3 Funksjoner definert med møn

> **Eksempel.** La oss skrive en funksjon som normaliserer en vektor. (Det vil si å skalere den slik at den har lengde 1.)

```haskell
module NormalizeVector where Set module name to Main

normalise :: (Double, Double, Double) → (Double, Double, Double)
normalise (x, y, z) = (x / norm, y / norm, z / norm)
  where
    norm :: Double
    norm = sqrt (x ^ 2 + y ^ 2 + z ^ 2)

main :: IO ()
main = do
  putStrLn "Enter a three dimensional vector: "
  input ← getLine
  let result = normalise (read input)
  putStrLn $ "Normalised vector: " ++ show result
```

◇

Generelt definerer vi mønster matching hvordan funksjonen opererer på en kanonisk verdi av typen.

$(1, 2, 3)$ er en kanonisk verdi av typen `(Double, Double, Double)`

4.1.4 Projeksjoner

For par (tupler med to posisjoner), har vi to funksjoner for å hente ut data fra et par:

```
fst ::  (a, b) -> a
```

4.2 Currying

En funksjon som tar to verdier har vi sett kan ha type på formen:

```
A -> B -> C
```

Eksempel fra boken

```
add ::  (Integer, Integer) -> Integer
add (x, y) = x + y
add' ::  Integer -> Integer -> Integer
add' x y = x + y
```

4.2.1 Fordeler med begge

Fordelen med currying er partiell applikasjon

```
add' 3 ::  Integer -> Integer
```

Fordelen med uncurrying er at det er lett å mappe funksjonen inn i en struktur:

$$> mapadd3[(1,2),(2,1),(0,3)]$$

4.2.2 Funksjoner for å gå frem og tilbake

Gjøre en funksjon curried:

```
curry ::  ((a,b) -> c) -> a -> b -> c
```

Gjøre en funksjon uncurried:

```
uncurry ::  (a -> b -> c) -> (a,b) -> c
```

4.2.3 Hva er konvensjonen i Haskell

Standard i Haskell er å definere funksjonen som ferdig curry-et, og heller bruke uncurry eksplisitt der det er behov.

```
map (uncurry (+)) [(x,y) | x <- [0..3], y <- [x..3]]
```

4.3 Maybe

Vi lager *Maybe-typer* ved å skrive `Maybe` foran typen

- `Maybe Integer` er typen av kanskje heltall

Eksempel. Eksempler på elementer

```
Just 3 ::  Maybe Integer
Nothing ::  Maybe Integer

readMaybe ::  String -> Maybe Integer
```

Merk. `readMaybe` må importeres fra `Text.Read`

◇

4.3.1 Konstruktører

Maybe typene har to konstruktører

- `Nothing ::  Maybe a`
- `Just ::  a -> Maybe a`

4.3.2 Nyttige funksjoner

La oss se på noen nyttige funksjoner

- `maybe :: b -> (a -> b) -> Maybe a -> b`
- `fromMaybe :: a -> Maybe a -> a`
- `fmap :: (a -> b) -> Maybe a -> Maybe b`

Man kan også få ut boolske verdier fra en Maybe-verdi

4.4 Lister

- `[Integer]` er en liste av heltall
- `[Char] = String` er en streng / liste med characters
- `[[Integer]]` er en liste med lister av heltall
- `[Double -> Double]` er en liste med funksjoner på flyttal

4.4.1 Konstruktører

Lister har to konstruktører

- `[] :: [a]` - Den tomme listen
- `(:) :: a -> [a] -> [a]` - Legger et element foran i listen

Dermed er kanoniske element i en listetype `[A]` de som er på formen

- `[]` eller
- `a : as` hvor `a :: A` og `as :: [A]`

Syntaktisk sukker `[1,2,3,]` istedetfor `1:2:3:[]`

4.4.2 Mønster

Vi kan definere funksjoner på lister ved hjelp av mønster som matcher `(:)` og `[]`:

```
safeHead :: [a] -> Maybe a
safeHead
```

4.4.3 Rekursjon

Senere skal vi se hvordan vi kan definere alle mulige funksjoner på lister vha. rekusjon

```
duplicate :: [a] -> [a]
dublicate [] = []
duplicate (a : as) = a : a : duplicate as
```

5 Forelesning 4

5.1 Plan for forelesning

Vi fortsetter fra forrige gang:

- Eksempler på listefunksjoner
- Assosiasjonslister
- Map
- Listekomprehensjon
- (Bonus: Isomofi av lister)

5.2 Rush

Med unntak av 1979, utga rockebandet "Rush" ett album hvert å i perioden 1976-1982.

5.3 Nyttige listefunksjoner

```
elem ::  (Eq a) => a -> [a] -> Bool
words ::  String -> [String]
unwords ::  [String] -> String
```

Eksempel. Skriv en funksjon som fjerner alle ord som inneholder bokstaven "e".

◇

```
removee ::  String -> String
removee text = unwords (filter (notElem 'e') (words text))
```

5.4 Zip

Zip er en funksjon med typing

```
zip ::  [a] -> [b] -> [(a,b)]
```

5.5 Currying: Forklaring

En funksjon som tar to argumenter har vi sett kan ha type på formen:

```
A -> B -> C
```

Dette kalles "currying"

5.6 Lookup

Den nyttigste funksjonen for assisiasjonslister:

```
lookup ::  a -> [(a,b)] -> Maybe b
```

5.7 Isomorfi av typer: Definisjon

Vi sier at to typer A og B er isomorfe dersom vi kan funne funksjoner

```
f ::  A -> B og
g ::  B -> A
```

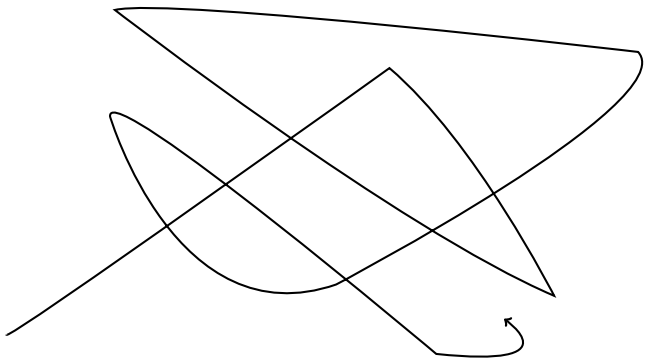

6 Forelesning 5

6.1 Oblig 1

Obligene kommer til å handle om å lage ett program for å gjøre beregninger tilsvarende de beregningene en skrittteller ville brukt for å telle antall skritt vi går.

Kanskje det kan være lurt og interpolere?

6.2 Plan for forelesning

- Mer listekomprehensjon
- Lambda uttrykk (λ)

6.3 Pythagoreiske trippler

Pythagoras teorem sier at i en rettvinklet trekant med sidelengder a og b (kateter)) og c (hyptenus) har forholdet $a^2 + b^2 = c^2$

Det er sjeldent at alle disse tre blir heltall, for eksempel, dersom $a = b = 1$ så er $c = \sqrt{2}$. Men det hender, for eksempel er $3^2 + 4^2 = 25 = 5^2$. Pythagoreiske trippler er definert som

$$\left\{(a, b, c) \in \mathbb{R}^3, a^2 + b^2 = c^2\right\}$$

6.4 λ-utrrykk

6.4.1 Historisk Opphav

λ-notasjon ble introdusert av Alonzo Chruch på 30-tallet, og først adoptert i et faktisk programmeringsspråk i McCarthus LISP på 50-tallet.

I Haskell ser λ-uttrykk ut som:

```
\x y z -> UTTRYKK MED x y og z I SEG
```

Dette lager en ny, anonym funksjon som tar `x y z` som variable.

Eksempel.

```
\x -> [x]
```

Dette uttrykket står for funksjonen som tar et element og lager en liste med kun ett element. ◇

- Et λ-uttrykk står for en funksjon og kan brukes alle steder hvor man ville hatt en funksjon.
- Funksjonen kan ta ett eller flere argumenter.
- Etter `->` kommer uttrykket som definerer funksjonen
- Et λ-uttrykk har ikke noe navn (med mindre du gir det et)

6.4.2 Hva er poenget?

En λ-funksjon kan brukes når vi egentlig hadde brukt en hjelpefunksjon, men vi ikke vil definere en ny global funksjon.

6.4.3 Når skal jeg bruke en λ-funksjon

Bruk et λ-uttrykk når:

- Du kun behøver funksjonen akkurat der du er.
- Funksjonen bruker variabler fra konteksten du er i
- Når uttrykket er lite nok til å bli leselig.
- Når det ikke finnes en enekel måte å skrive uttrykket som en kombinasjon av andre funksjoner

7 Forelesning 7

7.1 Plan for forelesningen

- Let-bindinger
- Introduksjon til rekursjon

7.1.1 Let-bindinger

Vi kan innføre midlertidige verdier i programmene våre ved å bruke nøkkelordet `let` og `in`:

```
solveQuadratic a b c
    = let discriminant = b*b - 4*a*c
        in ((-b + sqrt discriminant)/(2*a)
            , (-b - sqrt discriminant)/(2*a))
```

7.1.2 Mønster matching

Hva gjør denne funksjonen?

```
ordpair :: (Ord a) => a -> a -> (a,a)
ordpair x y = if x <= y then (x, y) else (y, x)
```

Den plasserer det minste elementet i input i første index i tuplen som funksjonen returnerer.

Hva gjør funksjonen `diff`

```
diff x y = let (a, b) = ordpair x y
    in (b - a)
```

7.1.3 Flere let features

Let uttrykk kan brukes

- til å definerer funksjoner
- i *do*-notasjon

7.2 Rekursjon

Fra engelsk: "recursion" fra

- "recur" på norsk "å skje igjen" eller "gjentatt"

(egentlig fra latin "recurro", som betyr "å løpe tilbake"), men hva er det som "gjentas" eller skjer igjen?

> **Definisjon 1.** En funksjon er rekursiv dersom den kaller seg selv igjen (muligens med nye parametere).

Eksempel. Her er en av ukesoppgavene fra uke 1, skrevet rekursivt.

```
triangle :: Integer -> Integer
triangle n = if n == 0
    then 0
    else n + (triangle (n - 1))
```

◇

7.2.1 Oppsett

Strukturen i en typisk rekursiv funksjon

- Grunntilfelle(r)
- Rekursive tilfeller

Eksempel. Vi kan la mønstrene i argumentet bestemme grunntilfellet og rekursive tilfeller

```
sum' :: [Integer] -> Integer
sum' [] = 0
sum' (x:xs) = x + sum' xs
```

◇

Eksempel. Rekursive funskjoner er relativt enkle å bevise ting om

```
sum' [a,b,c] = a + b + c
```

◇

Bevis. Vi har at

```
sum' [a,b,c]
= sum (a:b:c:[])
= a + sum'(b:c:[])
= a + b + sum'(c:[])
= a + b + c + sum' []
= a + b + c + 0
= a + b + c
```

□

7.3 Forskjellige typer rekursjon

- Rekursjon på heltall
- Rekursjon på lister (og senere datatyper)

- Produktiv rekursjon
- Generell rekursjon

7.3.1 Rekursjon på heltall

```
countDown :: Integer -> [Integer]
countDown 0 = [0]
countDown x = x:(counDown (x - 1))
```

- Oftests er 0 eller 1 grunntilfellet.
- De rekursive kallene kaller funksjonen med et midnre parameter.

OBS: Dette gir ofte partielle funksjoner.

- Hva skjer med funksjonen over hvis man gir negativ input?
  - Jo den vil kalle på seg selv i all evighet ettersom den aldri når grunntilfellet.
- Hvordan burde vi ordne det slik at vi ikke får problemer med negative tall?
  - Enten ved å sjekke om tallet er negativt, og dersom det er det, legger vi til 1 istedenfor og trekke fra, eller så kan vi kalle funksjonen på absoluttverdien av x.

7.4 Primitiv vs generell rekursjon (Ackermann)

Men det finnes veldig kompliserte ting man kan gj;re hvis man vil:

```
ackermann :: Integer -> Integer -> Integer
ackermann 0 n = n + 1
ackermann m 0 = ackermann (m - 1) 1
ackermann m n = ackermann (m - 1) (ackermann m (n - 1))
```

Denne funksjonen vokser veldig fort! Men i teorien kommer den alltid frem til et svar.

7.5 Rekursjon på lister og andre datastrukturer

Vi har allerede sett et eksempel, la oss ta noen til

Eksempel. For å reversere en liste rekursivt

```
reverse :: [a] -> [a]
reverse [] = []
reverse (a : as) = reverse as ++ [a]
```

- Gjør mønster matching på alle konstruktørene.
- Det rekursive kallet gjøres direkte på variablene introdusert av mønsteret.

◇

Eksempel. For å definere zip

◇

8 Forelesning 7

8.1 Dypere mønstermatching

Eksempel. Skriv en funksjon som sjekker om en typer er sortert.

1. Hva er typen til en slik funksjon?
2. Hva må funksjonen gjøre for å sjekke at en liste er sortert?
3. Hvis vi vil bruke rekursjon, hvilke mønster kan vi bruke?

```
sorted :: (ord a) => [a] -> Bool
```

◇

Eksempel. Vi kan også matche hvert enkelt element i listen, basert på typen

```
filterEmpty:: [[a]] -> [[a]]
filterEmpty [] = []
filterEmpty ([]:xs) = xs
filterEmpty ([]:xs) = xs
filterEmpty (x:xs)
```

◇

8.2 Gjensidig rekursjon

To funksjoner kan v1're definert i termer av hverandre:

```
odds :: [a] -> [a]
odds [] = []
odds (x:xs) = evens xs

evens :: [a] -> [a]
evens [] = []
evens (x:xs) = x : odds xs
```

8.3 Egendefinerte datatyper

I haskell kan man innføre nye datatyper ved hjelp av nøkkelordet data:

```
data CelestialObject = Star String Integer
```

```
                    | Planet String String
                    | Moon String String
```

Deklarasjonen består av

- Navn på datatypen: `CelestialObject`
- Liste med konstruktører: `Star, Planet, Moon`
- Argumenter til konstruktøren (data som lagres i elementene)

Når en datatyper er definert kan vi lage elementer i den:

```
solarSystem :: [CelestialObject]
solarSystem = [Star "The Sun" 4600000000,
               Planet "Mercury" "The Sun",
               Planet "Venus" "The Sun",
               Planet "Earth" "The Sun", Moon "The Moon" "Earth"
               Planet "Mars" "The Sun", Moon "Phobos" "Mars"
                                      , Moon "Deimos" "Mars"]
```

Vi kan også definere funksjoner ved hjelp av mønster

```
displayInfo :: CelestialObject -> String
displayInfo (Star name age)
= "The star " ++ name ++ " is " ++ age ++ " years old."
```

9 Forelesning 8

9.1 Plan for forelesningen

- Fortsette med egendefinerte datatyper
- Bruke datatyper til å modellere et domene
- Trær

9.2 Modellering

Hvordan modellerer vi domenet vårt i Haskell?

- Vi lager nye datatyper som beskriver ting i domenet vårt
- Vi lager funksjoner som lar oss manipulere tingene i domenet vårt

Hvordan vet vi at programmet vårt er korrekt mtp domenet?

- Sunnhet: Alle velltypede elementer i programmet vårt er gyldie ting i domenet vårt
- Kompletthet: Alt vi vil modellere er typede elementer i programmet vårt.

Det er ikke enten eller, men heller en flytende overgang

9.2.1 Invarianter

Ofte må vi legge ekstra betingelser på elementene våre for å utelukke ugyldige elementer, verdier og tilstander. Disse egenskapene kalles *invarianter*, fordi de bevares (varierer ikke) av operasjonene i programmet vårt.

Eksempel. I Obligen modellerer vi:

- Signaler: `[Double]`
- Filtere på signaler: `[Double] -> Double`

◇

10 Forelesning 9

10.1 Typeklasser

Typeklassene ligner på "interface" i Java. Typeklasser er mer fleksible:

- Et Java interface må defineres før klassen.
- En typeklasse kan defineres når som helst.

Idea. Noen funknsjoner fungerer for alle typer (polymorfe), men noen fungerer bare på typer med en viss struktur. For eksempel likhet, rodning, eller + og −.

En typeklasse bestemmer typen til en liste med funksjoner. En hver type som kører til typeklassen skriver in egen implementasjon.

Eksempel. Klassen `Eq` er den enkleste innebygde klassen:

```
class Eq aa where
    (==) :: a -> a -> Bool
```

For eksempel Bool:

```
data Bool = True | False

instance Eq Bool where
    instance Eq Bool where
    True == True = True
    False == False = True
    _ == _ = False
```

For eksempel for lister:

```
instance (Eq a) => Eq [a] where
[] == [] = True
(a:as) == (b:bs) = (a == b) && (as == bs)
_ == _ = False
```

◇

Eksempel. Eksempel på rotering av lister

```
class Rotateable a where
    rotateLeft :: a -> a
    rotateRight :: a -> a

instance Rotateable [b] where
    rotateLeft [] = []
    rotateLeft (a:as) = as ++ [a]
    rotateLeft [] = []
    rotateLeft as = last as : init as
```

◇

10.2 Binære søkretrær

10.2.1 Antagelse

Vi antar at vi jobber med en type som implementerer Ord typen. (F. eks heltall, eller strenger)

10.2.2 Basis ide

Binære søketrær er basert på samme ide som QuickSort: Hvis vi har et element x kan vi dele opp en hver mengde i tre deler:

- De som er mindre enn x (til venstre)
- Elementet x selv (i midten)
- De som er større enn x (til høyre)